

ζουν ἀπὸ τὴν αἰώνια ὁρμὴ πρὸς τὴ γνῶση, ἀπὸ τὴν ἀσάλευτη πίστη στὴν ἁρμονία τοῦ Σύμπαντος. Καὶ ἡ πίστη αὕτη θὰ γίνεταὶ στὸ μέλλον ὁλοένα καὶ πιὸ δυνατὴ, ὅσο περισσότερα ἐμπόδια θὰ βλέπουμε νὰ προβάλλωνται στὸ δρόμο μας καὶ νὰ ὀρθώνωνται μπρὸς στὰ μάτια μας. Στούς ἀγῶνές μας νὰ δώσουμε ἀπάντηση στὰ κύρια προβλήματα τῆς Φυσικῆς, ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν Ἐμπειρία, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ περιγράψουμε τὰ φαινόμενα τῆς ἀτομικῆς Φυσικῆς, ὡς φαινόμενα μέσα στὸ Χῶρο καὶ τὸ Χρόνο, καὶ νὰ φύγουμε ἀκόμα πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν παλιὰ κοσμοθεωρία, ποὺ ἔβλεπε ὅλο τὸν Κόσμο ὡς μιὰ μηχανή.»

Στὴ μακρὰ σειρὰ τῶν πιὸ πάνω μεγάλων ἐπιστημονικῶν πνευμάτων, τῶν πολεμίων τοῦ Ὑλισμοῦ καὶ κριτῶν του στὸ φῶς τῆς Ἐπιστήμης τῆς Φυσικῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν μεγάλων πνευμάτων τῆς Ἐπιστήμης, ποὺ στὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα τους τῆς καθαρῆς θετικῆς Ἐπιστήμης, τῆς Φυσικῆς ἢ τῆς Βιολογίας, καταδικάζουν καὶ πολεμοῦν σφοδρότατα τὸν Ὑλισμὸ καὶ ἀναπτύσσουν θεωρίες ἰδεαλιστικῆς ἢ σπικριτουαλιστικῆς καὶ μάλιστα θεωρίες Θεϊσμοῦ. Ἀνάμεσα στὰ πνεύματα αὐτὰ προεξάρχουν οἱ φυσικοὶ καὶ ἀστρονόμοι Sir Arthur Stanley Eddington (1882 — 1944) καὶ Sir James Hopwood Jeans (1877 — 1946), οἱ φυσικοὶ Max Planck (1858 — 1947) καὶ Sir Athur Thomson (1861 — 1933) καὶ ὁ βιολόγος John Scott Haldane (1860 — 1936).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ.

α'. Η ΖΩΗ ΓΕΝΙΚΑ.

Στὸ προηγούμενο Κεφάλαιο ἐθεωρήθη τὸ πρόβλημα τῆς Ὑλης, στὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης. Τὸ γενικὸ συμπέρασμα τῆς θεωρήσεως αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ συμπέρασμα, πὼς ἡ μεταφυσικὴ κοσμοθεωρία τοῦ Ὑλισμοῦ, ποὺ εἶχε θριαμβεύσει στὸν περασμένο αἰῶνα, δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ καλοσταθῇ στὰ πόδια της στὴν ἐποχὴ μας, μέσα στὸ πνευματικὸ κλίμα τοῦ αἰῶνα μας, τὸ κλίμα τῶν μεγάλων θεωριῶν τῆς Μικροφυσικῆς ποὺ σύντριψαν τὸν Ὑλισμὸ. Στὸ Κεφάλαιο αὐτὸ ἐτονίστηκε, πὼς ἡ ἔννοια τῆς Ὑλης, στὸ φῶς καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, σύμφωνα μὲ τις θεωρίες τῶν μεγαλύτερων φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων ὅλου τοῦ Κόσμου καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, καὶ τῆς Ἀρχαιότητος καὶ τῶν Νεώτερων Χρόνων, εἶναι τελείως καὶ ἀπόλυτα ἀκαθόριστη καὶ σκοτεινὴ καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι δυνατόν ἡ ἀποτελέσει στέρεη βάση τοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος τῆς ζωῆς ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητος. Τὸ πνευματικὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς ὅλου τοῦ Κόσμου, ἀπ' αὕτη τὴ φύση του, πρέπει νὰ ἦναι ἀπόλυτα ἀπρόσβλητο ἀπ' ὅλα τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ τοῦ Χρόνου καὶ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ φυσικοῦ μέσα στὰ βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς Σκεπτικισμοῦ, τοῦ πνεύματος τῆς Ἀμφιβολίας. Καὶ ἀκριβῶς γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς τὸ οἰκοδόμημα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἀνθρωπότητος πρέπει νὰ θεμελιώνεται ἀπάνω σὲ ἀπολύτως

ἀκλόνητα θεμέλια. Καὶ τὰ θεμέλια αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλα παρὰ μόνο τὰ ὄντο-
λογικὰ θεμέλια. Τὰ θεμέλια τοῦ ἀπολύτου ὄντος, τῆς ἀπόλυτης Πραγμα-
τικότητας. Ἡ ὕλη ὅμως, στὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης
ἄλλων τῶν αἰώνων καὶ προπάντων τοῦ 20οῦ αἰώνα, ἀποκαλύπτεται μὲ ἀπό-
λυτη βεβαιότητα, τὴν ἐνορατικὴν καὶ τὴν ἀποδειχτικὴν βεβαιότητα τῆς θετικῆς
πειραματικῆς Ἐπιστήμης, πῶς δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτη Πραγματικότητα, ἀλλὰ
μόνο μιὰ μορφή, μιὰ φευγαλέα στιγμή τῆς ἀπόλυτης Πραγματικότητας. Συνε-
πῶς εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατο καὶ ἀποκλείεται τελείως νὰ θεμελιωθῇ στέ-
ρεα καὶ ἀσάλευτα ἀπάνω στὴν ὕλη τὸ πνευματικὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς
τοῦ Κόσμου.

Ὑστερᾶ ἀπὸ τὸ γκρέμισμα τῆς ὕλης ἀπὸ τὸ θρόνο τῶν κορυφῶν τοῦ
ὄντος, ὅπου τὴν εἶχε ὑψώσει ὁ πρωτόγονος φυσικὸς ἀπλοϊκὸς καὶ λαϊκὸς
Ρεαλισμὸς αἰώνων καὶ ὁ μεταφυσικὸς Ὑλισμὸς τῶν Νεώτερων Χρόνων καὶ
ιδίως τῶν τελευταίων αἰώνων καὶ μάλιστα τοῦ 19ου αἰώνα, ἡ φιλοσοφικὴ
Σκέψη θέτει τὸ ἐρώτημα: Ποιὰ εἶναι ἡ ἀπόλυτη Πραγματικότητα, ποὺ ἀ-
πάνω σ' αὐτὴ εἶναι δυνατὸ καὶ πρέπει νὰ θεμελιωθῇ ἀσάλευτα τὸ αἰώνιο
φιλοσοφικὸ οἰκοδόμημα τῆς γόνιμης καὶ δημιουργικῆς πνευματικῆς ζωῆς
ἄλλης τῆς Ἀνθρωπότητας; Τὶ εἶναι τὸ ὄν; Τὸ ἀπόλυτο ὄν; Ποιὰ εἶναι ἡ
πραγματικὴ φύση, ἡ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ ὄντος ὄντος, τοῦ ἀπολύτου Πρα-
γματικοῦ; Ὑστερᾶ ἀπὸ τὸν δρόφωτο διαφωτισμὸ, καὶ ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη
καὶ ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ αἰώνα μας, τοῦ προβλήματος τῆς οὐσίας τῆς
ὕλης καὶ τὴν δριστηκὴ μοιραία καὶ ἀναπόφευχτη χρεωκοπία τῆς κοσμο-
θεωρίας τοῦ Ὑλισμοῦ στὴν περιοχὴ τῆς Μεταφυσικῆς, ποιὰ εἶναι ἡ μετα-
φυσικὴ κοσμοθεωρία ποὺ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ὑψωθῇ μπρὸς στὰ πνευμα-
τικὰ μάτια ὄλου τοῦ Κόσμου ὡς ἡ κοσμοθεωρία τῆς ἀπόλυτης ὄντολογικῆς
Πραγματικότητας ἢ Ἀλήθειας; Ἡ κοσμοθεωρία τῆς ἀληθινῆς, τῆς ὁρθῆς,
τῆς γνήσιας καὶ ἀύθεντικῆς, τῆς δημιουργικῆς Μεταφυσικῆς; Ἀπὸ τὴν ἀπάν-
τηση, ποὺ θὰ δοθῇ, στὸ φῶς καὶ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Φιλοσοφίας, στὸ
ἐρώτημα αὐτό, ἐξαρτιέται καὶ ἡ λύση τοῦ προβλήματος ὄλων τῶν προβλη-
μάτων τῆς ζωῆς τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὸν Κόσμο, τοῦ μεταφυσικοῦ προ-
βλήματος, ποὺ μιὰ πτυχὴ του εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας.

Μοίρα καὶ χρέος ἤδη τῆς Ἀγωγῆς τῆς Μεταφυσικῆς νὰ προχωρήσῃ μέ-
σα στὰ βάθη καὶ νὰ διεισδύσῃ μέσα στὶς μυστηριακὰς χῶρες τῶν ἀπέρι-
των καὶ τρισκότεινων κόσμων τοῦ Μεταφυσικοῦ καὶ νὰ δώσῃ τὴ μάχη τοῦ
Λόγου μέσα στὰ πικρὰ βαθειὰ καὶ πικρὰ σκοτεινὰ πέλαγα τοῦ ἀπολύτου Πρα-
γματικοῦ καὶ τοῦ αἰωνίου Ἀγνώστου καὶ Μυστηρίου, μὲ τὴν οὐράνια ἐλπί-
δα νὰ ξεπεράσῃ τὴ ζώνη τῶν αἰώνιων παγετώνων, συγνεφίων καὶ κατα-
χνιδῶν τοῦ ἀπέραντου φουρτουνιασμένου ὠκεανοῦ τῆς Μεταφυσικῆς καὶ νὰ
προσπελάσῃ τὴ χώρα τοῦ ἀπολύτου καὶ αἰωνίου φωτὸς τοῦ μεγάλου μυστη-
ρίου τοῦ μεταφυσικοῦ ὄντος. Καὶ ἡ πρώτη χώρα, ποὺ μοίρα καὶ χρέος τῆς
Ἀγωγῆς τῆς Μεταφυσικῆς εἶναι ἤδη νὰ προσπελάσῃ στὶς νέες ποντοπορίες
τῆς μέσα στὰ πέλαγα τῶν αἰώνιων κόσμων τῆς Μεταφυσικῆς, εἶναι ἡ χώρα
τῆς Ζωῆς.

Στὸ δεύτερο Κεφάλαιο τοῦ πρώτου Μέρους ἐτονίσαμε, πὼς τὸ Ἀνθρώπινο Πνεῦμα ἔχει ἀπ' τῆ φύση του τὴ δύναμη καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐνοραῖ καὶ ν' ἀρπάζη ὁρισμένες ἀπόλυτες, παγκόσμιες καὶ παναιώνιες ἀλήθειες. Καὶ ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς ἀλήθειες αὐτές, ἐτονίστη ἐπίσης ἐκεῖ, εἶναι ἡ ἀπόλυτη Ἀλήθεια τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Ἀνθρώπινου ὄντος μέσα στὸν Κόσμο, ἡ Ἀλήθεια τῆς ἀπόλυτης Πραγματικότητας, τῆς Ζωῆς. Μέσα στὶς ἀβυσσες καὶ τὰ σκοτάδια τῆς ζωῆς τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὸ Ἄπειρο καὶ τὴν Αἰωνιότητα ἓνα μόνο εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο καὶ ἀπόλυτη ἀλήθεια: Ἡ Ζωὴ καὶ μόνο ἡ Ζωὴ! Ἡ Ζωὴ εἶναι ἡ ἀπόλυτη Πραγματικότητα, ἡ ἀπόλυτη Ἀλήθεια, τὸ ὄντως ὄν, τὸ «παντελῶς ὄν», τὸ ἀπόλυτο, ἄπειρο καὶ αἰώνιο ὄν. Ὅπου καὶ ἂν στρέψουμε τὰ μάτια μας καὶ ἀπ' ὅπου καὶ ἂν ἀρχίσουμε καὶ ὅπου καὶ ἂν τελειώσουμε τὴν πνευματικὴ θεώρησή μας τοῦ ἀπείρου μαγικοῦ πανοράματος τοῦ Σύμπαντος, δὲ βλέπουμε παντοῦ ὁλοκάθαρα καὶ ὁλόφωτα τίποτ' ἄλλο παρὰ μόνο τὸ ἐξαίσιο θέαμα καὶ ὄραμα τοῦ αἰωνίου θαύματος θαυμάτων τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας τῆς Ζωῆς. Τὸ Πᾶν εἶναι Ζωὴ καὶ μόνο Ζωὴ! Ἄπειρο καὶ αἰώνια Ζωὴ!

Τὸ Σύμπαν στὴν ὁλότητά του, ὡς ἐνιαῖο καὶ ἀδιαίρετο ὄλο, εἶναι ἓνας ἄπειρος καὶ αἰώνιος ὁργανισμὸς ζωῆς, ἓνα «ζῶον», στὸ νόημα τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Κόσμου. Τὸ «Πᾶν» ἀποτελεῖ ἓνα ὁλοκληρωμένο σύστημα ζωῆς μὲ ἄπειρες φάσεις καὶ ἄπειρες ὁμοιογενεῖς καὶ ὁμοούσιες στὸ βᾶθος καὶ στὴν ἀληθινὴ φύση τους μορφῆς σ' ὅλη τὴν ἄπειρη ἱστορικὴ ἐξέλιξή του, ἓνα ὁργανικὸ ὄλο. Ὅλα τὰ ὄντα ὅλου τοῦ Κόσμου, στὴν ἀπόλυτη πραγματικότητα, εἶναι ὄντα ζωῆς, ἄτομα ζωῆς, ὁργανισμοὶ ζωῆς, συνθέσεις, ἐνότητες καὶ ὁλότητες ζωῆς, ὁργανικὰ μέλη τοῦ ὁλοζώντανου ἐνιαίου ἀπείρου καὶ αἰέζου Πανοργανισμοῦ τοῦ Σύμπαντος μέσα στὴν Αἰωνιότητά του.

Τὸ Σύμπαν, ἀπὸ τὸ κατώτατο καὶ ὡς τὸ ἀνώτατο ὄν του, εἶναι ἓνα ἐνιαῖο σφιχτοδεμένο καὶ συστηματοποιημένο καὶ ἱεραχικὰ κατὰ στρώματα ὁργανωμένο, διαρθρωμένο καὶ ἑναρμονισμένο ὄλο. Τὸ Σύμπαν εἶναι μὲ ἄπειρη σκάλα ποὺ ἀνεβαίνει στὴν Αἰωνιότητα, ἀπὸ τὸ κατώτατο στὸ ἀνώτατο σκαλοπάτι τῆς. Ποιὸ εἶναι τὸ πρῶτο καὶ κατώτατο σκαλοπάτι τῆς ἄπειρης αὐτῆς ἀνοδικῆς σειρᾶς ἢ σκάλας τοῦ ὄντος, στὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς Ἐπιστήμης, εἶναι τελείως ἀγνωστο καὶ ἀπολύτως ἀδύνατο νὰ καθοριστῆ μὲ ἀπόλυτη ἐπιστημονικὴ βεβαιότητα. Ἡ Φιλοσοφία εἶναι σὲ θέση νὰ φωτίσει, στὸ φῶς τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς, τὸ πρόβλημα αὐτὸ πολὺ καλύτερα καὶ βαθύτερα καὶ ἀπ' αὐτὴν ἀκόμα τὴν Ἐπιστήμη: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Καὶ ὁ Λόγος ἦν ἡ Φιλοσοφία.»

Κι' ἐδῶ ἀποκαλύπτεται ἡ ἀσύγκριτη ἀνωτερότητα καὶ ὑπεροχὴ τῆς Φιλοσοφίας ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη. Ἡ Φιλοσοφία δὲν ὁρίστηκε στὸ πρῶτο Μῆρος ὡς τὸ Ἄπειρο τῆς πνευματικῆς Δημιουργίας καὶ τοῦ ὄντος;

Ἡ θεωρία, ποὺ ἐπικρατεῖ γενικὰ στὴν ἐποχὴ μας ἀπάνω στὸ σπουδαιότατο καὶ πρωταρχικότατο γιὰ τὴν ὑπαρξή μας καὶ τὴ ζωὴ μας μέσα στὸν Κόσμο αὐτὸ θέμα, εἶναι ἡ θεωρία, πὼς τὸ πρῶτο καὶ κατώτατο στρώμα τοῦ ὄντος εἶναι τὸ στρώμα τοῦ ἀνόργανου κόσμου, τὸ στρώμα τῆς

δίχως ζωή Ὑλης, τῆς νεκρῆς Ὑλης. Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη, στήν ἀπόλυτη πραγματικότητα, δὲν ἔχει κανένα βάθος καὶ δὲν ἐπιβεβαιώνεται, ἀλλ' οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιβεβαιωθῇ ποτὲ ἀπὸ τὴ φωτεινὴ καὶ στὸ ὕψος τῆς Ἐπιστήμης. Ἀντίθετα ἡ θεωρία αὕτη, στὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης (τῶν τελευταίων βαθύτατων θεωριῶν τῆς) δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως βασιμότητα. Ἡ θεωρία αὕτη, γέννημα καὶ θρόμμα τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ μεταφυσικοῦ Ὑλισμοῦ, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες πνευματικὲς πλάνες τῆς Ἀνθρωπότητας, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες φαινομενικότητες κι' ἐν' ἀπὸ τὰ μεγάλα εἶδωλα — σκιάχτρα τῆς Ἱστορίας, στὴ γλώσσα τοῦ Bacon. Ἡ Ἐπιστήμη τῆς ἐποχῆς μας, στὴ θεωρία τῆς τοῦ ὄντος, ὡς πρωταρχικὸ στοιχεῖο τοῦ ὄντος, ὡς πρωταρχικὴ ἀπόλυτη πραγματικότητα, θεωρεῖ τὴ Ζωὴ καὶ ὄχι τὴν Ὑλὴ. Ἡ Ὑλὴ εἶναι ἀκίνητη καὶ νεκρὴ. Καὶ ἡ νεκρὴ Ὑλὴ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ὡς πρώτη μορφή τοῦ ὄντος. Ἡ Ὑλὴ, στὸ φῶς τοῦ φωτεινοῦ ἐνορατικοῦ φιλοσοφικοῦ Λόγου (φιλοσοφία τοῦ Bergson) καὶ τῶν τελευταίων θεωριῶν τῆς Ἐπιστήμης, ὑπῆρξε ἕνα ὑπόλοιπο τοῦ ἀείζωου ὄντος, ἡ καπνιά καὶ ἡ στάχτη τῆς ἀπειρησ φωτιᾶς καὶ πυρκαγιᾶς τῆς Ζωῆς.

Στὸ φῶς τῆς φωτεινῆς καὶ δρθῆς σύγχρονης Ἐπιστήμης ἡ ἀψυχη Ὑλὴ εἶναι φθορά, παρακμὴ, ξεπεσμός (dégradation), σκοτεινιά τοῦ ὄντος, τῆς ἐμψυχῆς καὶ ὀλοζώντανης Πραγματικότητας.

Ἡ Ὑλὴ ἀνάγεται στὴ Ζωὴ καὶ ὄχι ἡ Ζωὴ στὴν Ὑλὴ. Καὶ ἂν θεωρήσουμε ὡς ὑπόθεση, πὼς ἡ Ὑλὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη μορφή τοῦ ὄντος (τοῦ Κόσμου) ὡς τόσο ἡ μορφή αὕτη δὲν ἐκράτησε παρὰ μόνο ὅσο καὶ μιὰ ἀστραπὴ μέσα στὴν Αἰωνιότητα. Τὸ ὄν, τὸ ἀπόλυτο ὄν, σύμφωνα μὲ τοὺς παγκόσμιους καὶ παναιώνιους ἀτσαλένιους νόμους του, ὡς ἀπειρη κι' αἰώνια στὴν ἀληθινὴ οὐσία τῆς δημιουργικῆς Ἐνέργειας, δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως ἀκίνησια, στασιμότητα καὶ μονιμότητα, ἀλλὰ κινιέται καὶ μεταβάλλεται αἰώνια καὶ μεταμορφώνεται ἀδιάκοπα στὸ ἀμέσως ἀνώτερο εἶδος του. Ὁ νόμος ὄλων τῶν νόμων τοῦ ἀπολύτου ὄντος — Πραγματικοῦ, ὁ νόμος τῆς αἰώνιας δημιουργικῆς ἐνέργειας, ὁρμῆς, ἐξέλιξης καὶ τάσης τοῦ Παντός πρὸς τὸ ὑψηλότερο καὶ τὸ τελειώτερο, δὲ σταματᾷ στὴν ἐνέργειά του οὔτε μιὰ στιγμὴ μέσα στὴν Αἰωνιότητα. Καὶ ἡ πιὸ πάνω ὑπόθεση, ἡ ὑπόθεση τῆς νεκρῆς Ὑλης, ὡς πρώτης μορφῆς τοῦ ὄντος, δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως σχέση μὲ τὴν ἀπόλυτη Πραγματικότητα. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου, πρὶν ἀπὸ 5 — 10 τρισεκατομμύρια χρόνια, κατὰ τὶς θεωρίες τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἢ πρὶν ἀπὸ ἰσάριθμα δισεκατομμύρια χρόνια, στὰ μάτια, ἄλλων εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἐφανερώθηκε ταυτόχρονα, κατὰ τὴ θεωρία μας, καὶ ἡ Ζωὴ μέσα στὸ Σύμπαν.

Ἡ Ζωὴ, στὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης τοῦ 20οῦ αἰῶνα, σύμφωνα μὲ τὶς θεωρίες ποὺ ἐπικρατοῦν σήμερα, τὶς κοσμογενετικὲς

1. Πρὸβλ. A. Vandel «L'homme et l'évolution» (Ἔκδ. 9η) Gallimard, 1958 σελ. 121 — 123).

θεωρίες, ὑπῆρξε ἄνθος καὶ καρπὸς τῆς οὐσίας τοῦ ὄργανισμοῦ ὅλου τοῦ Σύμπαντος. Τὸ ἀπόλυτο κι' αἰώνιο "Ὀν, στὴν αἰώνια οὐσία του, εἶναι ἀείζωο καὶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή του ὑπῆρξε ζωὴ καὶ μόνο ζωὴ. Ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία, πῶς οἱ πρῶτοι ἄστρινοι κόσμοι ποὺ βγήκαν μέσα στὸ Σύμπαν ἦσαν ἀπὸ νεκρὴ ὕλη καὶ πῶς ἡ Ζωή, ἡ λεγόμενη κατὰ λάθος «ζῶσα Ὕλη»¹ (matière vivante) φανερώθηκε ἀργότερα, εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μας, τελείως ἀνυπόστατη. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁλωσδιόλου ἀντίθετη ἀπὸ τὴ θεωρία αὕτη. Τὸ "Ὀν, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή του, κατὰ τὴ θεωρία μας, ὑπῆρξε, ἂν ὄχι «ἐνεργεία» ἔμφυχο καὶ ἔμβιο "Ὀν, πάντως «δυνάμει» ἔμφυχο ἢ ἔμβιο "Ὀν κι' ἔφερνε μέσα του ὅλα τ' ἀπαραίτητα στοιχεῖα καὶ ὅλες τὶς ἀναγκαῖες δυνάμεις γιὰ τὴ μετάβασή του στὸ «ἐνεργεία» ἔμβιο "Ὀν. Ἡ Ζωὴ ἐνυπῆρχε, ἂν ὄχι «ἐνεργεία», πάντως «δυνάμει» μέσα στὸ πρωταρχικὸ καὶ ἀρχέγονο "Ὀν, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τοῦ φυσικοῦ σπόρου του καὶ τῆς πρώτης δημιουργίας του. Καὶ ἡ μετάβαση αὕτη ἀπὸ τὸ «δυνάμει» "Ὀν στὸ «ἐνεργεία» "Ὀν εἶναι μετάβαση μιᾶς στιγμῆς μέσα στὴν Αἰωνιότητα, πραγματικῆς διάρκειας μιᾶς ἀστραπῆς μέσα στὸν Ἄπειρο Χρόνο.

Ὁ Ὑλισμὸς τραβάει μιὰ πλατεῖα διαχωριστικὴ γραμμὴ μέσα στὸ χρονικὸ Γίγνεσθαι τοῦ ἀλείρου "Ὀντος καὶ διαχωρίζει τὸν ἕνα ὄργανισμὸ τοῦ Σύμπαντος σὲ δύο δῆθεν ξεχωριστοὺς κόσμους, τοὺς κόσμους τοῦ ὕλικου Ἄνόργανου καὶ τοῦ ζωϊκοῦ Ὀργανικοῦ. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς κόσμους θεωρεῖ ὡς αἰώνια ἀμετακίνητους. Ἄλλ' ὁ χωρισμὸς αὐτὸς εἶναι ὁλωσδιόλου ἀυθαίρετος καὶ σὲ τελεία ἀντίθεση πρὸς τὴν ἀπόλυτη πραγματικότητα καὶ τὸν παναιώνιο νόμο τῆς οὐσίας τοῦ ἀπολύτου "Ὀντος, τὸ νόμο τοῦ παγκόσμιου Γίγνεσθαι καὶ τῆς παγκόσμιας Δημιουργίας. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ ἀυθαίρετου χωρισμοῦ τοῦ Σύμπαντος σὲ δύο ἀντίθετους κόσμους εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ μηχανιστικοῦ Ὑλισμοῦ, ποὺ πολεμᾷ ἀλλωστε σφοδρότατα καὶ αὐτὸς ὁ Διαλεκτικὸς Ὑλισμὸς. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς σὲ δύο τοῦ ἐνιαίου Κόσμου δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως βασιμότητα καὶ δὲ στηρίζεται στὴν πραγματικότητα. Τὸ Πᾶν εἶναι Ἐν. Καὶ τὸ Πᾶν — Ἐν, ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ φύση του καὶ τὴν ἀρχέγονη κι' αἰώνια οὐσία του, φέρνει μέσα του τὸ πνεῦμα καὶ τὴν Ψυχὴ — δομὴ τῆς ἐνεργητικότητας καὶ τῆς δημιουργικότητας, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ, τὴν οὐσία καὶ τὴ μοῖρα τῆς Ζωῆς. Τὸ Πᾶν εἶναι δύναμη, κίνηση, αὐτενέργεια, αὐτοδημιουργία, τάση, δομὴ, φωτιὰ καὶ φλόγα, δημιουργικὴ μεταβολή, ἐξέλιξη δημιουργικὴ. Ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια εἶναι, πῶς καὶ αὐτὸς ὁ λεγόμενος ἀνόργανος ὕλικὸς κόσμος, στὸ βάθος καὶ στὴν ἀπόλυτη πραγματικότητα, δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ὄργανικὸς κόσμος, ἕνας ὄργανισμὸς ζωῆς, κάτω ἀπὸ τὸν παγκόσμιον καὶ παναιώνιον δντολογικὸν νόμον τοῦ δημιουργικοῦ Γίγνεσθαι, τῆς δημιουργικῆς δομῆς — κίνησης —

1. Ὁ ὄρος «ζῶσα Ὕλη», στὰ μάτια μας, δὲν εἶναι ὀρθὸς, ἀλλὰ σφαλερὸς καὶ παράλογος. Ἡ Ὕλη εἶναι νεκρὴ. Πῶς εἶναι δυνατὸς ὁ ὕμναιος τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Ζωῆς;

ἀλλαγῆς — ἐξέλιξης — μεταμόρφωσης τοῦ ὅλου ὁργανισμοῦ τοῦ Σύμπαντος. Καὶ αὐτοὶ οἱ πιστοὶ τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ Ὑλισμοῦ, ὅπως ὁ Diderot καὶ πολλοὶ ἄλλοι, δέχονται, πὼς καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ Ὑλὴ ἔχει τὴν ἰκανότητα τοῦ αἰστάνεσθαι, δηλαδή τὴν ἰκανότητα τῆς Ζωῆς. Μέσα στὸ Σύμπαν δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ καὶ δὲν ὑπάρχουν καὶ οὔτε θὰ ὑπάρξουν ποτὲ ἀνόργανα καὶ ὁργανικὰ ὄντα, ἀπὸ τὶς πρῶτες μορφές καὶ ὡς τὶς πιὸ ἐξελιγμένες καὶ πιὸ τελειοποιημένες μορφές τῆς Ζωῆς.

Ὁ Κόσμος τῆς θεωρίας τῆς νεκρῆς Ὑλῆς, τοῦ Ἀνόργανου, στὴν πραγματικότητα, δὲν ὑπῆρξε ποτέ. Καὶ οἱ φυσικὲς καὶ οἱ βιολογικὲς θειτικὲς ἐπιστῆμες τῆς ἐποχῆς μας ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ ἀλήθεια. Καὶ οἱ φυσικὲς μάλιστα ἐπιστῆμες τοῦ καιροῦ μας φτάνουν ὡς στὸ σημεῖο νὰ βεβαιώνουν, πὼς καὶ αὐτὸ τὸ ἀπειροελάχιστο στοιχεῖο τοῦ ὄντος, τὸ Ἄτομο τῆς Μικροφυσικῆς, ὁ θεὸς ὄλων τῶν θεῶν τοῦ αἰῶνα μας, εἶναι ἓνας ὁλοκληρὸς «Μικρόκοσμος» σὲ ἀπόλυτη ἁρμονία μὲ τὸ «Μακρόκοσμο», τὸ Σύμπαν, ἓνας κόσμος ποὺ ἔχει δική του ζωὴ καὶ εἶναι στὸ βᾶθος ἓνας ὁργανισμὸς ζωῆς. Ἡ πιὸ βαθειὰ θεωρία τῆς Φυσικῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα εἶναι ἡ θεωρία τῶν στάσιμων καὶ τῶν μὴ στάσιμων καταστάσεων τοῦ ὄντος, τῶν καταστάσεων τῆς Ὑλῆς καὶ τῶν καταστάσεων τῆς Ζωῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν θεωρία αὐτὴ οἱ πρῶτες ἀπὸ τὶς καταστάσεις αὐτὲς δὲν εἶναι οἱ καταστάσεις τῆς Ὑλῆς, ἀλλ' οἱ καταστάσεις τῆς Ζωῆς¹.

Ὁ Κόσμος στὸ φῶς καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς δημιουργίας του, ὑπῆρξε ἔμφυχτος, ἐνζωος, ὁργανικός, αἰζωος, αἰετός, αἰώνιος, πανδημιουργικός, ἀπὸ τὶς πρῶτες καὶ κατώτατες μορφές τοῦ Ὄργανικοῦ καὶ τῆς Ζωῆς. Οἱ πρῶτες φάσεις καὶ τὰ πρῶτα στάδια καὶ στρώματα τοῦ Ὄργανικοῦ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτες κατώτατες καὶ στοιχειώδεις μορφές τῶν κόσμων τῶν δύο βασιλείων, τοῦ Φυτικοῦ καὶ τοῦ Ζωϊκοῦ. Τὸ ἀνώτατο εἶδος τῆς ὀντολογικῆς καὶ βιολογικῆς ἐξέλιξης τοῦ ὄντος, ἡ κορυφὴ τοῦ Ὄργανικοῦ, ὑπῆρξε τὸ εἶδος τοῦ Ἀνθρώπινου ὄντος. Πέρα καὶ ἀπάνω ὅμως ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ Ἀνθρώπινου εἴδους, κατὰ τὴ γνώμη μας, εἶναι οἱ ἄπειροι κόσμοι τῶν διαδοχικῶν πνευματικῶν καταστάσεων, τῶν κορυφῶν τοῦ πνευματικοῦ ὄντος, ὁ κόσμος τῶν ὑψηλότερων καὶ τελειότερων μορφῶν τοῦ πνευματικοῦ ὄντος. Εἶναι μεγάλη πλάνη, στὰ μάτια μας, ἡ θεωρία, πὼς ἡ ἄπειρη καὶ αἰώνια δημιουργία τοῦ ἀπολύτου ὄντος σταματᾷ στὴ μορφὴ τοῦ Ἀνθρώπινου εἴδους. Ἀπάνω ἀπὸ τὸ Ἀνθρώπινο εἶδος ὑπάρχει ὁ ἄπειρος κόσμος τῶν καθαρῶν πνευμάτων. Κορυφὴ τοῦ ἄπειρου αὐτοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων εἶναι ὁ Θεός, τὸ τελειότατο εἶδος τῆς Ζωῆς — Ἐνεργείας — Δημιουργίας, ἡ ὑψηλότερη καὶ τελειότερη μορφὴ τοῦ ἀπολύτου, ἀείρου καὶ αἰώνιου πνευματικοῦ ὄντος, τὸ πνεῦμα ὄλων τῶν πνευμάτων.

Ἡ πρώτη συνεπῶς ἀπὸ τὶς ἀπόλυτες, παγκόσμιες καὶ παναιώνιες ἀλήθειες τοῦ καθαρῶν δημιουργικοῦ θεωρητικοῦ ἐνορατικοῦ Λόγου εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς Ζωῆς. Ἡ Ζωὴ εἶναι ἡ ἀπόλυτη Ἀλήθεια, ἡ ἀπόλυτη Πραγματι-

1. Βλέπε τὴν θεωρία τοῦ Werner Heisenberg (σελ. 228).

κότητα όλων τῶν πραγματικοτήτων, ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἀρχῶν, ὁ νόμος ὅλων τῶν νόμων, ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν σκοπῶν τοῦ Σύμπαντος στὴν Αἰωνιότητά του. Καὶ ἡ ἀλήθεια ὅλων τῶν ἀληθειῶν τῆς Ζωῆς εἶναι ἡ ἀλήθεια, πὼς ἡ πρώτη πηγὴ τῆς Ζωῆς εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ζωή. Κατὰ τὶς θεωρίες τῆς θετικῆς Ἐπιστήμης τοῦ καιροῦ μας, τὶς θεωρίες τῆς σύγχρονης Βιολογίας, ἡ Ζωὴ βγαίνει ἀπὸ τὴ Ζωὴ καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Ὑλὴ (βλ. Maurice Vernet «Le Sens de la Vie» σελ. 128, 143, 208).

Ἐπίσης κατὰ τὶς ἴδιες θεωρίες ἡ ἐξέλιξη τοῦ Σύμπαντος ὑπῆρξε ἐξέλιξη ψυχοζωϊκὴ ἢ ψυχοβιολογικὴ (Πρβλ. Teilhard de Chardin «Le phénomène humaine» σελ. 271).

β'. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.

Τὸ πρόβλημα τῆς Ζωῆς, ὡς τῆς μοναδικῆς οὐσίας τοῦ ἀπολύτου ὄντος, εἶναι τὸ κεντρικώτατο πρόβλημα τῆς Φιλοσοφίας, ὡς καθαρῆς θεωρητικῆς ὄντολογίας — Μεταφυσικῆς. Ὁ βαθὺς φωτισμὸς τοῦ προβλήματος αὐτοῦ τῆς Φιλοσοφίας προϋποθέτει καὶ ἐπιβάλλει τὸ φωτισμὸ τοῦ ἀληθινοῦ κινήματος τῆς Ζωῆς. Ὁ φωτισμὸς ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος τοῦ νοήματος τῆς Ζωῆς, στὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας, ἐπιβάλλει τὴ γενικὴ ἐπισκόπηση ὅλων τῶν θεωριῶν, ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τοῦ Κόσμου στὴν πνευματικὴ Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητας καὶ κυρίως στὴν Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας ἀπάνω στὸ πρόβλημα τῆς Ζωῆς.

Ἡ Ζωὴ, στὴν ἀληθινὴ οὐσία της, εἶναι ἄπειρη καὶ αἰώνια δημιουργία καὶ μόνον δημιουργία. Τὸ ἄπειρο Σύμπαν εἶναι ἄπειρος καὶ αἰώνιος ὠκεανὸς Δύναμης — Ἐνεργείας — Γίγνεσθαι — Ἀλλαγῆς — Αὐτοδημιουργίας. Οἱ δύο πρῶτοι κόσμοι τῆς Αὐγῆς τῆς Ἱστορίας τῆς δημιουργικῆς Ζωῆς — στὴ φάση τῆς μορφῆς της τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ Ἀνθρώπινου ὄντος — εἶναι οἱ κόσμοι τοῦ Συναισθήματος καὶ τῆς δημιουργικῆς Φαντασίας (τοῦ Μύθου). Ἡ Βιολογία τῶν χρόνων μας ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, πὼς ἡ πρώτη μορφή τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ Ἀνθρώπινου ὄντος εἶναι ἡ μορφή τῆς Συναισθηματικότητας¹ (Affectivité). Ὁ πρῶτος κόσμος, ὁ κόσμος τοῦ Συναισθήματος, στὶς μεγάλες στιγμὲς καὶ στὶς πρὸ ψηλὰς κορυφὰς τῆς μορφογενετικῆς του καὶ τῆς πλαστικῆς μορφολογίας του βρῖσκει τὴν πρώτη τελεία πλαστικὴ ἐκφρασὴ του καὶ ἐνσάρκωσή του στὰ πρῶτα πνευματικὰ μορφώματα καὶ πλαστικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου ψυχικοῦ βίου, τὰ πλάσματα τῆς δημιουργικῆς Φαντασίας καὶ τοῦ συμβολικοῦ Λόγου, τοῦ Μύθου². Ὁλος ὁ Κόσμος στὶς μεγάλες στιγμὲς τῆς διο-

1. Πρβλ. A. Vandel «L'homme et l'évolution», M. Vernet «Le sens de la Vie» Κεφ. V σελ. 149.

2. Ἡ Φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς μας δέχεται τὴν ὀρθὴ θεωρία, πὼς τὸ Συναισθηματικὸν δὲν εἶναι δύναμη καὶ πηγὴ τῆς Γνώσης. Μόνον ὁ Νοῦς, τὸ Πνεῦμα, εἶναι ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀληθινὴ πηγὴ τῆς Γνώσης. Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀπόλυτα ὀρθή, ἀλλὰ πρέπει νὰ

νυσιακῆς ὁρμῆς καὶ δημιουργίας τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς Ψυχῆς, στὶς στιγμὲς τῆς θείας Αὐγῆς τῆς Ζωῆς, τὶς στιγμὲς τῶν βαθύτατων καὶ συγκλονιστικώτατων πνευματικῶν ἐνορατισμῶν τοῦ ὄντος καὶ τῶν ἀπόλυτων, παγκόσμιων καὶ παναιώνιων ἀληθειῶν τοῦ Λόγου, ἀστράφτει καὶ ἀστραφτοβολάει ὡς ἓνας ἀπειρος κι' αἰώνιος κόσμος ζωῆς καὶ δημιουργίας. Τὸ Πᾶν, στὸ φῶς τοῦ διονυσιακοῦ δημιουργικοῦ ἐνορατικοῦ Λόγου, ποὺ πρῶτο ξεκίνημά του καὶ πρώτη ἀρχὴ του εἶναι τὸ Συναίσθημα, εἶναι αὐτοκίνητο καὶ ἀεικίνητο, ἔμψυχο καὶ ἐνζωο, γεμάτο ἀπὸ ἀπειρο πλῆθος πνευματικῶν πλασμάτων, θεῶν, δαιμόνων, πνευμάτων, δημιουργημάτων τῆς πρώτης ἀμεσης δημιουργικῆς ἐνορατικῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς συμβολικῆς δημιουργικῆς Φαντασίας. Ἡ στιγμὴ αὕτη τῆς πνευματικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀνθρωπότητας εἶναι ἡ στιγμὴ τῆς κίνησης καὶ τῆς γένεσης τῶν πρώτων φυσικῶν πολυθεϊστικῶν θρησκειῶν. Καὶ ἡ πρώτη στιγμὴ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη καὶ ὠραιότερη στιγμὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὅλου τοῦ Κόσμου. Στὴ στιγμὴ αὕτη τὸ Σύμπαν ἐνοραῖται πνευματικά, στὸ φῶς τῆς δυναμικῆς θεωρίας — θείας — ἐνόρασης τοῦ Κόσμου ὡς ἓνας ἐνιαῖος, ἔμψυχος, ἀείζωος, ὀλοζώντανος ὁργανισμός, ὡς «ζῶον ἔμψυχον ἐννοῦν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν... ζῶον ἐν ζῶα ἔχον τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἰνητὰ ἀθάνατά τε» (Πλάτ. Τιμ. 30B, 69Γ). Ἡ στιγμὴ αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ στιγμὴ τοῦ Πανψυχισμοῦ — Πανπνευματισμοῦ — Πανσπιριτουαλισμοῦ — Πανζωϊσμοῦ (Animisme), ἡ στιγμὴ ποὺ ἐμπνέει καὶ δημιουργεῖ τὶς πρῶτες κοσμογονίες καὶ θεογονίες τῆς πνευματικῆς Ἱστορίας ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητας.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Τὸ πνευματικὸ κλίμα τῆς πρώτης αὐτῆς φάσης καὶ περιόδου τῆς ἱστορικῆς πνευματικῆς ἐξέλιξης τοῦ Κόσμου, τῆς περιόδου τοῦ Πανψυχισμοῦ — Πανζωϊσμοῦ, σὲ μιὰ ἀνώτερη καὶ ὑψηλότερη μορφή της, τὴ φιλοσοφικὴ μορφή της, δίνει μὲ τὸν ἰδεατώτερο καὶ τελειότερο τρόπο τῆς Φιλοσοφίας τῶν πρώτων μεγάλων φιλοσόφων τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας, τῶν πρώτων ὀντολόγων, κοσμολόγων καὶ θεολόγων φιλοσόφων τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας. Καὶ πρῶτα — πρῶτα τῶν φιλοσόφων τῆς Μικρασιατικῆς Ἰωνίας.

1. Θ Α Λ Η Σ. Ὁ Θαλῆς βλέπει πνευματικὰ τὰ «πάντα πλήρη θεῶν» καὶ «τὸ πᾶν ἔμψυχον ἅμα καὶ δαιμόνων πλήρες» (Diels 11 (1) A.22,23).

ἐνοραῖται καὶ νὰ φωτίζεται στὸ ἀληθινὸ νόημά της. Στὶς στιγμὲς τοῦ βαθύτατου Συναισθήματος ὁ Ἀνθρώπος ταυτίζεται ἀπόλυτα μὲ τὸ ὄντως ὄν, τὴν ἀπόλυτη Πραγματικότητα, τὴ Ζωή, καὶ συνεπῶς στὶς στιγμὲς αὐτὲς τῆς συναισθηματικῆς ταύτισής του μὲ τὸ ἀπόλυτο ὄν, τὸ Πνεῦμα, ἔχει τὴ δυνάμη νὰ συλλάβῃ καὶ συλλαμβάνῃ τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς τοῦ ὄντος, τὴν ἀπόλυτη Ἀλήθεια, τὴν ἀλήθεια τῆς Ζωῆς. Δημιουργίας. Στὶς στιγμὲς αὐτὲς τὸ Συναίσθημα εἶναι στ' ἀληθινὰ πηγὴ πνευματικοῦ φωτός, πηγὴ πνευματικῆς ἐνορατικότητας.

Στὰ μάτια τοῦ Θαλή τὸ Σύμπαν, καὶ τὸν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς λεγόμενον ἀνόργανο κόσμον καὶ τὸν ὀργανικὸν κόσμον διαπερνᾷ ἡ δύναμις τῆς παγκόσμιας ὀντολογικῆς ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς τῆς Ψυχῆς, τῆς Ζωῆς. Οὐσία τῆς Ψυχῆς ἡ κινητικότητα, ἡ μεταβλητότητα, ἡ ροή, οἱ οὐσιαστικῆς ἰδιότητες, στὰ μάτια τοῦ Θαλή, τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ Κόσμου, τοῦ Νεροῦ, («διήκειν δὲ καὶ διὰ τοῦ στοιχειώδους ὑγροῦ δύναμιν θείαν κινητικὴν αὐτοῦ» (Diels 11 (1) A.23). Οἱ λόγοι «πάντα πλήρη θεῶν» καὶ «τὸ πᾶν ἔμψυχον ἅμα καὶ δαιμόνων πλήρες» θέλουν νὰ εἰποῦν, πὼς τὰ πάντα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ψυχῆς, ἀπὸ ἐνεργητικῆς καὶ δημιουργικῆς δυνάμεις, ἀπὸ δυνάμεις ζωῆς. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ Ψυχὴ. Καὶ ἡ Ψυχὴ εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς κίνησης, τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀπολύτου ὄντος, ἡ ἴδια ἡ Ζωή. Τὸ Πᾶν εἶναι ζωὴ καὶ μόνο ζωή.

2. ΑΝΑΞΙΜΑΝΤΡΟΣ. Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ οὐσία τοῦ Πανψυχισμοῦ — Πανζωϊσμοῦ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Θαλή ἐμπνέει καὶ τὴ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου καὶ προφητικοῦ φιλοσόφου τοῦ Ἀλείρου, τοῦ Ἀναξίμαντροῦ. Κατὰ τὸν Karl Joel, τὸ μεγάλο ἱστορικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, τὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀναξίμαντροῦ πλημμυρίζει «ἡ δομὴ τῆς Ζωῆς, ἡ ψυχὴ τοῦ Κόσμου, τῆς Φύσης καὶ τῆς Ἱστορίας σὲ ἀδιάκοπο σάλον καὶ ἀστείρευτην ροὴν καὶ μεταβολὴν» (Ἱστορ. Ἀρχ. Φιλοσ. σ. 267).

3. ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ. Καὶ τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Θαλή καὶ τοῦ Ἀναξίμαντροῦ ἐμπνέει καὶ ἐμψυχώνει καὶ τὴ φιλοσοφία τοῦ τρίτου μεγάλου φιλοσόφου τῆς Ἰωνίας, τοῦ Ἀναξίμενη.

Γενικὰ ἡ ἀρχὴ τῆς Ζωῆς εἶναι ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν τριῶν πρώτων μεγάλων φιλοσόφων τῆς Ἰωνίας: «Ἡ Ζωὴ παραμένει τὸ πρωταρχικὸν πραγματικὸν γεγονός, πού ἀπ' αὐτὸ ἀνεβαίνει ἡ φιλοσοφικὴ Σκέψις τῶν φιλοσόφων τῆς Ἰωνίας.» (K. Joel Ἱστορ. Φιλοσ. σ. 298/299).

4. ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ. Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ οὐσία τῆς ἴδιας πρώτης ἀρχῆς, ἡ οὐσία καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀρχῆς τῆς Ζωῆς, κατακλύζει καὶ τὴ φιλοσοφία τοῦ προφήτη ὄλων τῶν προφητῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ Λόγου τῆς Προσωκρατικῆς περιόδου τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, τοῦ Ἡρακλείτου. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ Κόσμου, στὰ μάτια τοῦ Ἡρακλείτου, εἶναι ἡ αἰωνόβια φωτιά, δηλαδὴ ἡ Ζωή: («κόσμον τόνδε, τὸν αὐτὸν ἀπάντων, οὔτε τις θεῶν, οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν καὶ ἔσται πῦρ αἰείζωον» (Diels 22 (12) B.30). Καὶ ὅλος ὁ Κόσμος, τὸ «αἰείζωον πῦρ», στὸ νόημα τοῦ Ἡρακλείτου, στὴν αἰώνια οὐσία του, εἶναι ἔμψυχος, ἔμβιος καὶ θεῖος («καὶ πάντα ψυχῶν καὶ δαιμόνων πλήρη» (Διογέν. Λαέρτ. IX. 7. Diels 22 (12) A. 1. 7, B. 45.)).

5. ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ. Πανψυχιστικὴ — πανζωϊστικὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ μεταφυσικὴ κοσμοθεωρία τοῦ ἠφαιστειογεννημένου φιλοσόφου τοῦ Ἀκράγαντα τῆς Σικελίας, τοῦ φλογόψυχου Ἐμπεδοκλή. Τὸ Πᾶν, στὰ μάτια τοῦ Ἐμπεδοκλή, εἶναι ἓνα ὄλο, ἓνας ὀργανισμὸς Ζωῆς. Ἡ ἀρχὴ τῆς Ζωῆς καὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ζωῆς τοῦ Σύνπαντος εἶναι ἡ θεμελιώδης

ἀρχή και τῆς φιλοσοφίας τοῦ βιολόγου και πανζωϊστή 'Ακραγαντίνου φιλοσόφου' (Diels 31 (21) B.9,20,21,61,72,79,82,111,117,127,137 — 141).

6. ΠΛΑΤΩΝ. Ὁ Πλάτων ἐνορᾷ τὸ Σύμπαν ὡς ἐνιαῖο, ἔμψυχο ὄργανισμὸ ζωῆς: («Τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἔμψυχον ἔννουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν» Τιμ. 30B). Ὁλος ὁ Κόσμος, στὰ μάτια τοῦ Πλάτωνος, εἶναι αὐτοκίνητος και ἀεικίνητος. Πρώτη ἀρχὴ κι' αἰτία τῆς ζωῆς τοῦ Σύμπαντος εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Κόσμου, ἡ Κοσμοψυχὴ. Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Κόσμου, στὸ νόημα τοῦ Πλάτωνος, ταυτίζεται ἀπόλυτα μετὰ τὴ Ζωὴ και εἶναι ἓνα και τὸ αὐτὸ μετὰ τὴ Ζωή. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτενεργητικότητος και αὐτοδημιουργικότητος, τῆς αὐτοκινησίας και ἀεικινήσιας τῆς Ζωῆς και τοῦ ἔμψυχου Παντός: «τὴν δυναμένην αὐτὴν αὐτὴν κινεῖν κίνησιν... μὴ ἱκανῶς δεδειχθαι ψυχὴν ταυτὸν ὄν και τὴν πρώτην γένεσιν και κίνησιν τῶν τε ὄντων και γεγονότων και ἔσομένων και πάντων αὐτῶν ἐναντίων τούτοις, ἐπειδὴ γε ἀνεφάνη μεταβολῆς τε και κινήσεως ἀπάσης αἰτία ἄπασιν;» (Νομ. 896 AB).

Καὶ ἡ μεταφυσικὴ κοσμοθεωρία τοῦ Πλάτωνος εἶναι δυναμικὴ, ὄργανιστικὴ, πανζωϊστικὴ και πανψυχιστικὴ, σὲ ἀπόλυτη ἰσομονία μετὰ τὸν Πανψυχισμὸ — Πανζωϊσμὸ — Πανπνευματισμὸ τῶν μεγάλων Προσωκρατικῶν φιλοσόφων. Τὸ Πᾶν εἶναι δύναμη, ἐνέργεια, κίνηση, πνεῦμα, ζωὴ και ψυχὴ («νοῦν μὲν και ζωὴν και ψυχὴν... τὸ παρὰπαν ἔμψυχον ὄν» (Σοφιστ. 248 — 49).

7. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. Καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι ἐπίσης δυναμικὴ, πανψυχιστικὴ και πανζωϊστικὴ. Ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ τῆς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς Ζωῆς. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τὸ Σύμπαν ὡς ἔμψυχο κι' ἐνιαῖο ὀλοζώντιο ὄργανισμὸ. Ἐκεῖνο ποὺ οὐσιαστικὰ ξεχωρίζει τὸ ἔμψυχο ἀπὸ τὸ ἄψυχο, στὰ μάτια τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι ἡ Ζωὴ. Καὶ ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Ζωῆς εἶναι ἡ Ψυχὴ. Ἡ Ψυχὴ και ἡ Ζωὴ, και στὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι ὅπως και στὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ἓνα και τὸ αὐτό. Ἡ Ψυχὴ εἶναι ἡ δύναμη τῆς αὐτοκινησίας και αὐτενεργείας (π. ψυχῆς 408β). Ἡ Ψυχὴ εἶναι τὸ «εἶδος», ἡ μορφή τῆς ὕλης, τοῦ Σώματος: («ψυχὴ ἐστὶν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος» π.ψ. 412α).

Τῆς Ψυχῆς — Ζωῆς ὑπάρχουν, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τρεῖς μορφές, τρία εἶδη, τρεῖς δυνάμεις: α) Ἡ ψυχὴ τῶν φυτῶν, ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς τοῦ

1. Ἡ πανψυχιστικὴ — πανζωϊστικὴ κοσμοθεωρία τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων τῆς Προσωκρατικῆς ἐποχῆς ἀπὸ τοὺς περισσότερους νεώτερους Εὐρωπαίους μελετητὲς κι' ἐρμηνευτὲς τῶν ἀποσπασμάτων τους κρίνεται και χαρακτηρίζεται ὡς κοσμοθεωρία «ὀλοζωϊσμοῦ». Τὴν ἐρμηνεία αὐτὴ δέχεται και ὁ Χ. Θεοδωρίδης (Εἰσαγωγὴ στὴ Φιλοσοφία, Ἔκδ. 2η, σελ. 884). Ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ δὲν εὐσταθεῖ και εἶναι τελείως σφαλερή. Ἡ οὐσία τῆς πανψυχιστικῆς — πανζωϊστικῆς Προσωκρατικῆς φιλοσοφίας, στὰ μάτια μας, δὲν εἶναι ὁ «ὀλοζωϊσμός», ἀλλ' ὁ Πνευματοζωϊσμός. Γιὰ τὸ ζήτημα ὁμοῦς αὐτὸ θὰ γίνῃ πλατύτερος λόγος στὸ ἀκόλουθο Κεφάλαιο.

κόσμου τοῦ φυτικού βασιλείου, τὸ «θρεπτικόν», ἡ δύναμη τῆς ἀφομοίωσης καὶ τοῦ μεταβολισμοῦ τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀναπαραγωγῆς, β) Ἡ ψυχὴ τῶν ζώων, ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἡ ψυχὴ τῶν ζώων ἔχει τρεῖς δυνάμεις, τὴν αἰσταντικότητα («τὸ αἰσθητικόν»), τὴν ἐπιθυμητικότητα ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸ («τὸ ὀρεκτικόν») καὶ τὴν κινητότητα («τὸ κινητικὸν κατὰ τόπον» (π.ψ.Γ.3.414α). γ) Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀνθρώπου, ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Πνεύματος («τὸ διανοητικόν») μετὰ δύο μορφές, τὸ καθαρὸ θεωρητικὸ πνεῦμα («λόγος», «νοῦς θεωρητικός», τὸ «ἐπιστημονικόν») καὶ τὸ πρακτικὸ πνεῦμα («διάνοια πρακτικὴ», «λογιστικόν») (Ἡθ. Νικομ. 1139α, π.ψ. Γ.9.432 β.27). Ἀπάνω ἀπὸ τίς δυνάμεις αὐτῆς τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀνθρώπου εἶναι ὁ «νοῦς», ποὺ ἔρχεται ἀπ' ἔξω, «θύραθεν», ἀπὸ τὸ Θεὸ («λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον» (π. γενεσ. Β.3.736β). Ἀπάνω ἀπὸ τὸν Ἀνθρώπο εἶναι μόνο ὁ Θεός. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς Ζωῆς, ἀπειρη καὶ αἰώνια ζωὴ («ζῶν ἀίδιον ἄριστον.» Μεταφυσ. 1072 β. 29).

8. Σ Τ Ω Ι Κ Ο Ι. Καὶ ἡ φιλοσοφία τῶν Στωϊκῶν θεωρεῖ τὸ Σύμπαν ὡς ἓνα ὁλοζώντανο ὀργανισμὸ μετὰ μιὰ οὐσία καὶ μιὰ ψυχὴ («ἐν ζῆον ὁ κόσμος μιαν οὐσίαν καὶ ψυχὴν ἐπέχον»). Οὐσία του ἡ ζῶσα ὕλη. Ἡ ψυχὴ τοῦ Σύμπαντος εἶναι πύρινη, ὅλη δημιουργικὴ φωτιὰ («πῦρ τεχνικόν»), εἶδος λεπτότερης καὶ αἰθέριας ὕλης («πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, πνεῦμα ἐνθερμον, πνεῦμα διὰ πάντων διεληλυθὸς καὶ πάντ' ἐν ἑαυτῷ περιέχον») (Στωϊκ. ἀποσπ. ἔκδ. Αρνίμ. 1027, 1031, 1051, 1049). Καὶ τὸ πύρινο πνεῦμα, στὸ νόημα τῶν Στωϊκῶν, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός¹. (Δ. Λασρετ. Ζ. 148. Αρνίμ. 1022).

9. Π Λ Ω Τ Ι Ν Ο Σ. Δυναμικὴ, ὀργανικιστικὴ, πανψυχιστικὴ, πανζωϊστικὴ εἶναι καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλωτίνου. Τὸ Σύμπαν, στὰ μάτια τοῦ Πλωτίνου, εἶναι ἐνιαῖος ἔμφυχος καὶ ἀείζωος ὀργανισμὸς, ἓνα ἔμφυχο καὶ ἔμβιο Ὅλο. Τὰ πάντα μέσα στὸν Κόσμο εἶναι ἔμφυχα καὶ ὁλοζώντανα. Ὅλος ὁ Κόσμος ἔχει μιὰ ψυχὴ. Καὶ ἡ ψυχὴ ὅλου τοῦ Κόσμου εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς Ζωῆς καὶ διαπερνᾷ καὶ ἐμφυχώνει καὶ ζωογονεῖ τὰ πάντα καὶ ἐνεργεῖ μέσα στὰ πάντα. Οἱ ἀτομικὲς ψυχές, οἱ ψυχές τῶν ἀτομικῶν ὄντων, εἶναι δημιουργήματα καὶ μέρη τῆς καθολικῆς ἐνιαίας ψυχῆς ὅλου τοῦ Κόσμου. Κάθε ἀτομικὸ ὄν εἶναι ὀργανικὸ μέλος τοῦ ὀργανισμοῦ ὅλης τῆς Δημιουργίας καὶ ζεῖ μέσα στὸν ὠκεανὸ τοῦ Σύμπαντος, ὡς ἐνιαίου ὀργανισμοῦ ζωῆς. Ἡ Ζωὴ, στὴν ἀληθινὴ οὐσίᾳ της, εἶναι «ἐνέργεια». Ὅσο πραγματικώτερη εἶναι ἡ Ζωὴ, τόσο εἶναι καὶ τελειότερη (Ἐνν. Γ.6.6.). Πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς Ζωῆς, ἡ Ψυχὴ, τὸ Πνεῦμα. Ἡ Ψυχὴ καὶ ἡ Ζωὴ εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτό. Ἡ ἴδια ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ

1. Καὶ ἡ κοσμοθεωρία τῶν Στωϊκῶν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοὺς Νεώτερους εἰδικούς Ἑυρωπαίους μελετητὲς ὡς «ὁλοζωϊσμός», ὅπως καὶ ἡ φιλοσοφία ὅλων τῶν Προσωκρατικῶν φιλοσόφων.

Ἀριστοτέλη. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης ἐνότητας καὶ ταυτότητας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Σύμπαντος. Ἡ ἀπόλυτη καὶ αἰώνια ἀρχὴ τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Φιλοσοφίας ὅλου τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Κόσμου. Τὸ Πᾶν εἶναι Ἐν καὶ τὸ Πᾶν — Ἐν εἶναι ψυχὴ, πνεῦμα, ζωὴ («Ζῶον ἔμψυχον ἔνουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν» (Πλάτ. Τιμ. 30B).

ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Καὶ ἡ Φιλοσοφία τοῦ Νεώτερου Εὐρωπαϊκοῦ Κόσμου, στὸ μεγαλύτερο μέρος της, βασιζέται ἀπάνω στὴ δυναμικὴ κοσμοθεωρία καὶ εἶναι ζωϊστική. Ὁ Πανζωϊσμός (Vitalisme) τῶν Νεώτερων Χρόνων ἐβλάστησε καὶ ἀνθίσει κυρίως μέσα στὸν κόσμον τῶν γιατρῶν, τῶν ἀλχημιστῶν καὶ ἀστρολόγων τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγέννησης καὶ εἶχε τεράστια ἐπίδραση στὴν πνευματικὴ Ἱστορία ὅλου τοῦ Νεώτερου Εὐρωπαϊκοῦ Κόσμου.

1. PARACELSUS Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus (1493 — 1541). Πρῶτος πανψυχιστῆς — πανζωϊστῆς στὴν Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας τῶν Νεώτερων Χρόνων εἶναι ὁ Γερμανὸς μυστικιστῆς γιατρὸς καὶ φιλόσοφος Παράκελσος. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Παράκελσου εἶναι δυναμικὴ, μυστικιστικὴ, δοργανικιστικὴ, πανψυχιστικὴ, καὶ εἶχε κολοσσιαία ἐπίδραση σ' ὅλη τὴν πνευματικὴν Εὐρώπην τῶν Νεώτερων Χρόνων καὶ ἰδίως στὸν Κόσμον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ρωμαντισμοῦ. Στὰ μάτια τοῦ Παράκελσου ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ Κόσμου εἶναι δύναμη, ποὺ μετέχει καὶ στὴν Ὑλὴ καὶ στὸ Πνεῦμα. Δύναμη καὶ οὐσία ὑλοπνευματικὴ. Στὴ δύναμη αὕτη ὁ Παράκελσος ἔδωσε τὸ ὄνομα «Ἀρχαῖος» («Archeus»). Ὁ «Ἀρχαῖος», στὸ νόημα τοῦ Παράκελσου, ἐνεργεῖ μέσα σ' ὅλα τὰ ὄντα ὅλου τοῦ Κόσμου μὲ σκοπιμότητα (κοσμοθεωρία δυναμικῆς τελολογίας). Στὰ κατώτερα ὄντα, ὡς δύναμη φυσικῆς δοργανικῆς κατασκευῆς καὶ λειτουργίας, στ' ἀνώτερα ὄντα ὡς οὐράνιο, ἀστρῖνο, ἀόρατο πνεῦμα καὶ δύναμη ζωῆς (spiritus vitae). Μέσα στὸν Ἄνθρωπον ὑπάρχει καὶ μι' ἀνώτερη ἀρχή, ἡ θεία ψυχὴ, πηγὴ τῆς ἠθικῆς ζωῆς του. Ἡ Ἀνθρώπινη Γνώση, κατὰ τὸν Παράκελσον, εἶναι ἡ δύναμη τοῦ φυσικοῦ φωτὸς τοῦ Ἀνθρώπινου Πνεύματος καὶ στὴν οὐσία της εἶναι αὐτοαποκάλυψη τοῦ φυσικοῦ πανψυχικοῦ Σύμπαντος.

2. HELMONT Johann Baptista Van (1577 — 1644). Τὴν ἰδεολογία τοῦ Παράκελσου ἀσπάζεται καὶ ὁ μαθητῆς του Helmont, μαθηματικός, βοτανικός, γιατρὸς καὶ μυστικιστῆς φιλόσοφος τῶν χρόνων ἐκείνων.

3. BÖEME Jacob (1575 — 1624). Ὁ μυστικιστῆς, πανψυχιστῆς καὶ πανζωϊστῆς φιλόσοφος Jacob Böeme, ἐπιρροεασμένος ἀπὸ τὴν φιλοσοφία τοῦ Παράκελσου, δέχεται τὴ θεωρία τῆς ὑπαρξῆς τριῶν εἰδῶν ζωῆς μέσα στὸ Σύμπαν, γήϊνης, πνευματικῆς καὶ θείας ζωῆς.

4. BRUNO Giordano (1548 — 1600). Καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ φιλοσόφου Giordano Bruno, ποὺ ἔκαψαν ζωντανὸ οἱ αἰώ-